

AMAZWI ENDUDUZO AVELA KUMNUZ SBU GUMBI OYINHLOKO YOMNYANGO
WEZOKUTHUTHA KWAZULU-NATAL, ENKONZWENI YESIKHUMBUZO EHLOBANE

EFILIDI

07 NOVEMBER 2013

Mphathi wohlelo;

INkosi yaKwaMthethwa;

IMeya yesiFunda uKhansela KaMagwaza Msibi;

IMeya yaBaqulusi uKhansela Khaba;

Amakhansela wonke akhona;

Abefundisi abakhona;

Abamele izinhloko zonke ezikhona emphakathini;

Imindenani yonke nezihlobo;

Bonke abazalwane abakhona;

Ngithi ngiyanibingelela egameni leNkosi yethu uJesu Kristu.

Njengenjwayelo uma sihambele izinkonzo zalolu hlobo, sithatha leli thuba ukuba siqale ngokubonga kakhulu emindenani nezihlobo ngokusinika leli thuba njengomNyango, ikakhulukazi uHulumeni wonke waKwaZulu-Natali, ukuba sihlanganyele kule nkonzo yesikhumbuzo.

Siyabonga nakomakhelwane nomphakathi wonke oshiye konke obuzokwenza ngalolu suku wathi mawuze uzozimazisa kule nkonzo sibhonge emswanini sindawonye sonke.

Siyazi ukuthi noma engekho amagama anele ukuqeda ubuhlungu obuzwiwa amalungu emindeni ngoba kuwona kufana nokuthi kuxebuke inyama uqobo, kodwa njengabantu siyakholwa ukuthi uma umuntu ethola ukwesekwa noma yingayiphi indlela uma esosizini lokho kuyawenza umehluko nasengqondweni yakhe.

Uma sihambele izinkonzo zalolu hlobo siyaye sithande ukuchaza ukuthi lezi zinkonzo zesikhumbuzo nezomngcwabo esiba yingxenye yazo njengomNyango ziwuhlelo lukaHulumeni lokungenelela ngokusiza uma kudlule emhlabeni abantu abayisihlanu kuya phezulu engozini eyodwa emgwaqeni.

Lokhu sikwenza ngokuthi sixhumane nemindeni ethintekile ukuthola ukuthi hlobo luni losizo oludingekayo bese kuvunyelwana ngokuthi sibe nenkonzo yomngcwabo ehlanganyele noma inkonzo yesikhumbuzo, evame ukuba ngolweSine njengoba silapha nje namhlanje.

Nalapha nje kuthe uma kuzwakala ngale nhlekelele nathi saphuthuma khona lapha ukuzokhuza umhlola sizizwele nangokwenzekile. Ngemuva kwalokho ithimba lomNyango wezokuThutha libe selihlanganisa amakhanda nemindeni, ebe isisinikeza leli langa ukuba sihlanganyele kule nkonzo.

Sifisa ukukucacisa kodwa ukuthi ukungenelela kukaHulumeni ngale ndlela akuchazi ukuthi siwuthatha kancane umonakalo owenziwa yizingozi ezibulala umuntu oyedwa noma ababili emgwaqeni.

Nesiqubulo sethu siyasho ukuthi ngisho nokufa komuntu oyedwa kufana nokufa kwabantu abaningi – phecelezi, *one death is one too many*.

Ezinkonzweni zalolu hlobo-ke siyaye sithande ukuxolisa emindenini nezihlobo zabasishiyile ngoba kuzona lezi zinkonzo siyaphoqeleka ukuthi ngaphandle kokubaduduzwa, kodwa siphinde sisebenzise lelo thuba ukukhuluma kabanzi ngodaba lokuphepha emgwaqeni.

Bafowethu nodadewethu enikhona lapha, isalokhu isikhathaza kakhulu indaba yokuthi kulesi fundazwe nyanga zonke akufi abantu abangaphansi kuka-110 emigwaqeni.

Uma sihlehla nje sibheka izinyanga ezimbalwa ezedlule kusukela ngo-July izibalo zikhomba ukuthi esifundazweni silahlekelwe ngabantu abangu-181 ezingozini ezingu-162, ngo-August baba ngu-170 ezingozini ezingu-151, kwathi ngo-September baba ngu-166 ezingozini ezingu-122. Kulena edlule ka-October silahlekelwe ngabantu abangu-122 ezingozini ezingu-113.

Uma ubheka uzobona ukuthi nakuba sehla isibalo kodwa sehla kancane nje.

Njengoba sibheke emaholidini kaKhisimusi nje manje, kusho ukuthi sesizolokhu sibambe umoya futhi ukuthi engabe azophela sesime kanjani.

Okusiphatha kabi kakhulu ngukuthi akukho uHulumeni ongakwenzi ukulekelela abantu ukuba baphephe emigwaqeni kodwa kujike kube yibona abangabambisani noHulumeni – bashaye indiva yona le mithetho ebekelwe ukusiza bona.

Awubheke nje ngoba ezweni lonke akekho umuntu ogunyazwa ukuba ashayele imoto engaqalanga wafunda yonke imithetho nezimpawu zomgwaqo ukuze kube nesiqiniseko sokuthi ngeke enze ingozi emgwaqeni.

Kodwa nginesiqiniseko sokuthi akekho la kithina sonke njengoba silapha ongamazi umuntu oshayela ngaphandle kwezincwadi. Loku kusho ukuthi lowo muntu akaqeqeshekile kahle.

Eminye yale mithetho ithi awulokothi ushayele imoto uphuze utshwala. Uma umuntu esefundile waphasa wathola igunya lokushayela, ukhohlwa yiyo yonke le mithetho, ikakhulukazi lona osuqede abantu othi ungashayeli uphuzile.

UHulumeni uphinda akhe imigwaqo eminye ayifake itiyela ngemali eshisiwe, ayifake nezimpawu zokuxwayisa ngokungaba yingozi uma ushayela, kufakwe namabhodi akutshela umgomo wejubane okumele uhambe ngalo kuleyo ndawo.

Kodwa mihla namalanga singcwaba abantu abashonele emgwaqeni ngenxa yokushayela bedakiwe, ukugijima ngokweqile nokusika lapho kungaphephile khona.

Siyazi futhi ukuthi ngenxa yokwepfulwa kwemithetho, uHulumeni uphinda achithe imali eningi eqeqesha aphinde aholele amaphoyisa azogada izephulamthetho emgwaqeni. Asazike ukuthi uma abantu belekelelwa ngale ndlela kanti yini okumele ize yenziwe futhi yenziwe ngubani.

Manje-ke ukuza kwethu lapha sekusinike ithuba lokuba sithi nakuba selidume ledlula kula bafowethu nodadewethu esingabo lapha, kodwa inselelo isele nathi sonke esikhona lapha ukuba sizibuze ukuthi ngabe sifuna ukwenza yonke le mizamo eyenziwayo ibe yize leze?

Kodwa thina esizibuza kona njengoHulumeni ukuthi ngonjani umuntu othanda kube nguyena owandisa isibalo sabantu abashonela emgwaqeni? Kungani umuntu nomuntu engazibophezeli ukuthi ngeke abe nesandla ekukhuphukeni kwezibalo zabantu abafayo emgwaqeni?

Umuntu oshonelwe angeke mhlambe azwisise ukuthi kuthiwani uma kuthiwa izingozi zomgwaqo zidla leli lizwe imali engaphezulu kuka-R306 billion minyaka yonke ngoba yena usuke ehanjelwe umuntu omondlayo, omnakekelayo noma asabheke lukhulu kuyena kusasa.

Omunye uyazibuza ukuthi isuke yenzani yonke leyo mali?

Angithi phela kukhona imali enxephezela abantu ekhishwa u-Road Accident Fund (RAF), kubekhona okuthi ngokushiywa ngabantu ababondlayo abanye ngokukhubazeka ezingozini zomgwaqo bese kudingeka uHulumeni ababhekelele ngemali yesibonelelo.

Enye imali eningi iya kwabezimo eziphuthumayo, ama-ambulensi kokunye okuye kudingeke ngisho indiza enophephela emhlanane ezophuthumisa umuntu esibhedlela, okuyinto ebiza kakhulu leyo.

Ozakwethu emNyangweni wezeMpilo bayasitshela ukuthi laphaya esibhedlela nje uma umuntu elaliswe egumbini esithi i-ICU, noma i-intensive care unit, lapho umuntu olimele kanzima noma ogula kakhulu esuke ethola khona ukunakekelwa okunzulu, ukuba lapho nje uma ulimele akubizi ngaphansi kuka-R1 000 ngosuku.

Ngitshелеke uma ezohlala e-ICU mhlambe izinsuku ezilishumi bese eyadlula emhlabeni, kusho ukuthi yonke leyo mali isihambile.

Ngakho-ke sibona kumele sizicacise lezi zinto ukuze abantu babone ukuthi lubucayi kanjani udaba lokuphepha emgwaqeni. Yonke le mali esikhuluma ngayo ngabe yenza umehluko ezimpilweni zabantu ilethe intuthuko, ilekelele nakwezemfundo nokunye.

Bakwethu, angeke sibe neminingwane ephelile neyiqiniso okwamanje ngale ngozi njengoba kusaqhubeka uphenyo. Kodwa ngokubuka nokulalela imibiko yesikhashana yamaphoyisa, ngibona kumele ngikugcizelele ukuthi kukhona imithetho yezokuphepha emgwaqeni ongayithatha kancane kanti yiyo engakusiza ngendlela eyisimanga.

Njengoba ongoti bezokuphepha emgwaqeni bethi kumele ubeke isixwayiso se-triangle okungenani ebangeni elingu-45 metres uma ufelwe yimoto, yingoba lokho kwandisa amathuba okuthi umshayeli wemoto ezayo ngemuva akubone kalula kusenesikhathi ukuthi unenkinga.

Okunye futhi engifisa ukukubeka lapha ngokuthi umNyango unohlelo esilumemezele ngenkathi ethula isabelo mali olubhekene nokuphuthumisa ukuvalwa kwezikhinsi, ama-pothole emigwaqeni yesifundazwe.

Nalo mgwaqo sizowubheka ngaphansi kwalolu hlelo ukuze kugwemeke izinkinga okungenzeka zidalwe yisimo somgwaqo. Kodwa okumele sikugcizelele phela futhi ngokuthi uma ushayela kumele kube nguwe oshayela ngokuhambisana nesimo somgwaqo ngaleyo nkathi ngokubhekelela ukuphepha kwakho nabanye abasebenzisa umgwaqo.

Siyazi futhi ukuthi sesiphila esikhathini lapho kubuye kube nzima uma ungumzali ukuthi uhlale ugade ingane ukuthi yenzani ngasiphi isikhathi. Kodwa njengomphakathi kumele sizame izindlela zokubuyisa intsha yakithi ifunde ukuzinakekela ibe responsible.

Sengiphetha, mangisho ukuthi egameni lomNyango wezokuThutha noHulumeni waKwaZulu-Natal, njengabo bonke asebekhulumile sithatha leli thuba ukuba sithi dudu emndenini ngokushiywa yilaba:

1. Joseph Zulu (49)
2. Siyabonga Zulu (19)
3. Themba Khumalo (16)
4. Bhekuyise Dlamini (33)
5. Andile Masondo (16)
6. Nokuthula Dlamini (17)
7. Mngeniseni Nkosi (20)
8. Mnotho Zulu (21)

Sithi imiphefumulo yabo sengathi ingalala ngoxolo.

Njengoba ngike ngasho, siyazi ukuthi awekho amagama anele angavala isikhala esivuleke kunina ngoba siyazi ukuthi kumuntu ohanjelwe othandiweyo wakhe kufana nokuthi kuphuke ilunga lomzimba uqobo.

Masibonge nakubo bonke ababambe iqhaza ngezindlela ezahlukene ukuba kusizakale imindeneni, sithi ningadinwa nangomuso. Nathi siphinde sizibongele njengoHulumeni ngethuba enisnikeze lona ukuba sihlangane la sizobhonga emswanini, sibone nokuthi ikuphi la singasizana khona kusukela kwenzeke inhlekelele kuze kube manje.

Sithemba ukuthi iNkosi izosigcina siphephile ezingozini zomgwaqo thina esisekhona size sibone uKhisimusi neminye iminyaka elandelayo.

Ngiyabonga.